

YOK OLMA YOLUNDAKİ OKLUKİRPIYLE KARŞILAŞMA

Bir kemiriciyi ilginç yapan özellik ne olabilir? Devamlı uzayan dişleri, kısa zamanda ve çok sayıda yavru yapması, hızlı hareket etmesi, çok değişik ortamlarda (ağaç, çöl, toprakaltı, kayalık yerler, sucul alanlar vb) yaşayabilmesi... Bunlar çeşitli kemirici türlerine ait değişik özellikler. Ancak, bir özellik var ki, diğer kemiricilerin hiçbirinde bulunmuyor: "oklar". Bu yapılar yalnızca oklukirpilerde bulunuyor. Oklukirpiler sırt kısmında sertleşerek keskin, sivri birer ok haline dönüşmüş diken biçimindeki yapılarla kemiricilerin diğer üyelerinden ayrılıyorlar.

Oklukirpiler, kemiriciler takımının üyeleri. Bazı özellikleriyle diğer kemirici türlerine çok benziyorlar. Yuvalarını çoğu kemirici gibi toprağın altına yaparlar. Toprağı kazarak 2-3 m uzunluğunda ve 30-40 cm çapında bir tünel açarlar. Tünelin sonunda 50-60 cm yüksekliğinde, 1-1,5 m genişliğinde bir boşluk bulunur. Dinlenme, üreme gibi etkinliklerini bu yuvanın bu bölümünde yapar. Oklukirpilerin ağızlarının ön tarafında, kemiricilerin diğer üyelerinde olduğu gibi, diğer dişlerine oranla çok büyük olan iki kesici diş bulunur. Turuncu renkli bu dişleri sayesinde sert cisimleri kolayca kemirebilirler. Yapraklar, yumrular, çiçekler, yumuşak meyveler, küçük dallar, besin kaynaklarını oluşturur. Soğuk ve sert geçen kış günlerindeyse bulabildikleri bitki köklerini ve kurumuş dalları yerler. Bazen küçük ağaçların kabuklarını da kemirirler. Bunun yanında oklarının büyümesi için gerekli olan kalsiyumu, buldukları hayvan kemiklerini kemirerek karşıladıkları biliniyor. Sıklıkla görülen ve bilinen kirkirpise oklukirpilerden farklı olarak böcekçildir. Oklukirpiler beslenmedikleri zaman yuvalarından çıkmayıp dinlenirler. Ancak kış uykusuna yatmazlar. Oklukirpi ülkemizin bilinen en büyük kemirici türü. Boyları 50-60 cm, kuyrukları 10-12 cm, ağırlıkları 12-15 kg kadar olabilir. Başları gövdelerine göre iri olup boyunları da kalındır. Kulakları başının iki yanında ve

çok küçüktür. Burun, göz ve vücudunun birçok yerinde dokunma kılları bulunur. Geceye, görme duyusundan çok dokunma duyusuyla hareket eden oklukirpiler, buldukları çevreyi dokunma kılları aracılığıyla yaparlar.

Sivri Oklar..

Doğadaki yaşam savaşında her canlı kendine özgü beceriler ve savunma mekanizmaları geliştirmiştir. Oklukirpilerin savunma mekanizmalarıysa sırt kısımlarında yer alan büyük küçüklü okları. Bu oklar derideki kılların sertleşmesiyle oluşmuştur. Oklar sırt, omuz, boyun ve kuyruk gibi kısımların üzerinde yer alırlar. İçleri boş ve uçları sivri olan bu oklar, 3-8 mm kalınlığında ve 15-35 cm uzunluğunda olur. Üzerlerinde siyah-beyaz şeritler bulunur. Vücudun diğer kısımlarıysa sert kıllarla kaplıdır. Herhangi bir tehlike anında öncelikle dikenlerini kullanmazlar. Genelde kaçmaya çalışırlar. Dikenlerini, çok zor durumda kaldıklarında kullanırlar. Normalde yatık duran oklarını, kendilerini savunurken dikleştirirler. Bazen de dikenlerini birbirlerine çarptırarak, karşılarındakini ürkütmek amacıyla sesler çıkarırlar. Tüm bunlara karşın yine de saldırıya uğrarlarsa, okların bulunduğu sırt kısmını, saldırının geldiği tarafa çevirirler. Böylece saldırıyı atlatabilirler. Ancak, oklarını hiçbir zaman fırlatmazlar.

Dikenler ve Doğum

Oklukirpiler nisan ayında çiftleşirler. Yaklaşık 70 günlük bir gebelik döneminden sonra yavrular dünyaya gelir. Doğum sırasında sırtlarındaki dikenlerin anneye zarar verebileceği düşünülebilir. Ancak, yavrular doğduklarında dikenleri çok yumuşak olur ve annelerine zarar vermeden doğarlar. Dikenleri zamanla sertleşir. Yavru oklukirpinin doğduktan sonra annesinin korumasına ve bakımına gereksinimi olur. Birkaç hafta boyunca anne sütüyle beslenen yavru, daha sonra annesinin yediği yiyeceklerden yemeye başlar.

Yaşam Alanları

Oklukirpiler Afrika, Hindistan, Nepal, Akdeniz ülkeleri kıyıları başta olmak üzere dünyanın birçok yerinde bulunur. Yaşam ortamı olarak da ormanlık alanlar, çayırliklar, çöller gibi çok farklı ortamları seçerler. Bunlar oklukirpilerin uyum gösterme becerilerinin yüksek olarak olduğunun göstergeleridir. Böylece, değişen çevre koşullarına kolayca uyum sağlarlar. Ülkemizde yaşayan oklukirpilerse insanların yaşamadığı fundalık ve meşelik gibi çalılık alanlarda bulunurlar. Çok soğuk iklimlerde yaşayamayan oklukirpiler, daha çok Akdeniz ikliminin etkili olduğu ılıman bölgelerde bulunurlar. Oklukirpiler çok su içtiklerinden su kenarlarındaki çayırliklarda da bulunurlar. Bazı durumlarda suya girip yüzebilirler.

Karşılaşma...

Oklukirpilerinin etkinliklerini gece yaptığından söz ettik. Bundan dolayı gündüz bu hayvanı görmek zordur. Bizim oklukirpiyle karşılaşmamıza tamamen rastlantı sonucu oldu. Fethiye'de (Muğla) turizm tesislerinin çok yakınında akşam beslenmesine çıkan kirpi aniden karşımıza çıktı. Saat 22:00 dolaylarında gerçekleşen bu karşılaşma hem onun, hem de bizim için heyecan verici oldu. Oklukirpinin heyecanını, bizi düşman olarak algılaması ve içgüdülerinin etkisiyle savunma durumuna geçmesinden anlamak zor olmadı. Bizim heyecanımızsa, bu köşenin hazırlayıcısı olarak, oklukirpiyi doğal ortamında görmek ve fotoğraflamaktan kaynaklanıyordu. Kısa bir şaşkınlıktan sonra fotoğraf makinesiyle oklukirpiye yaklaştık ve birkaç kare çektik. Yaklaştığımızda dikenlerini birbirine sürterek "bana dokunma" mesajını verdi. Daha da yaklaşınca dikenlerini iyice dikleştirerek bize arkasını döndü ve tam savunma pozisyonu aldı. Bu pozisyon onu, vaşak ve benzeri doğal düşmanlarından kolayca korur. Bu biçimdeyken ona dokunan düşmanlarına dikenler batar ve oklukirpi savaşı kazanır. Ancak, bugün öyle bir duruma gelmiş ki, oklukirpiye ve onun doğal düşmanlarına rastlamak şanstın başka bir şey değil. Bu duruma neden olan yine insan etkinlikleri. Öncelikle ikincil konut gibi çok gerek olmayan yapılaşmayla oklukirpilerin doğal yaşam alanları daraltıldı. Bunun yanında, "afrodizyak etkisi" nedeniyle avlanarak yenmeleri türün yok olma yoluna girmesine neden oldu. Hiçbir bilimsel dayanağı olmayan ve soylarını tükenme noktasına getiren bu avlanmanın engellenmesi gerekir. Her ne kadar, IUCN'nin (Dünya Doğa Koruma Birliği) soyu tehlikede olan türlerin yer aldığı kırmızı listesine alınması sağlanmışsa da daha etkin bir koruma programı geliştirilmeli.

Anadolu'ya bizlerden çok çok önce gelen ve burayı yaşam alanı olarak seçen oklukirpiyi ve onun yaşam alanlarını korumamız, hem onu, hem yaşadığı alanı ve dolayısıyla diğer yabani türleri, hem de bizim rahatça yaşayabileceğimiz dengeli bir ekosisteme güvenli bir geleceğe taşıyacaktır.

Kaynaklar

Harrison, D. ve Bates, J. J., The Mammals of Arabia, Harrison Zoological Museum Publication, 1991.
Feldhamer, G. A., Drickamer, L. C., Vessey, S. H. ve Merritt,

J. F. Mammalogy: Adaptation, diversity, and ecology, WCB/McGraw-Hill, 1999.

Sanılanın tersine oklanı hiçbir zaman fırlatmazlar.